

MAHTUMKULU'DA AHLAK EĞİTİMİ

1- **Kibir:** Kibir'in en dar manası; insanın sahip olduğu veya olmadığı hasletler ve şeylerle övünmesi ve haksız bir gurura kapılmasıdır. Bu durum İslam dininde hoş karşılanmaz. Şeytan ameli olarak zikir edilir.

“İnsanın, muttasıf olmadığı halde “azamet” ve “kibir” gibi vasıflara sahip çıkıp, bunlarla diğer insanlara karşı üstünlük taslaması, onun ruh dünyası adına ciddi bir hastalık emaresidir”.

Bu güzel tesbitin ışığında Mahtumkulu'nun Divanına baktığımızda aynı çizgide, aynı paralelde temalar görüyoruz. Hatta bu tema Yunus Emre'nin şiirlerinde de terennüm edilir. Bu birliktelik, farklı mekan ve farklı zamanlarda da olsa yetişen bu şahsiyetlerin (duygulardaki benzerlik, motiflerdeki ortaklık, ifadelerdeki bütünlük) aynı kültüre sahip olduklarını ve aynı kaynaktan feyizlendiklerini gösterir.

“Mağrur olma sincabına, samrına
Ecel Davut elin çekmiş demrine.
Kılıca cana bu beş günlük ömrünü
Ne tedarik kıla kıla gidersin

Büyük Mutasavvuf Mahtumkulu; şiirlerinde “Ben'lik” ve “Enaniyet”i de yermektedir. Çünkü insan “benlik” ve “enaniyetle” iç kontrol mekanizmasını kaybeder. Bunun sonucunda da yaptığı işlerde kendisinin dehli ne kadar olduğu muhasebesini yitirir. Mesela insan “elmayı ben yedim derken” fail olarak ne kadar bir fiil sahibidir. Cüz-i iradesini yemeden yana sevk edip, çenesini kıpırdatmaktan başka iradeli olarak bir fiile sahip mi? Hayır. Çünkü bu yeme ameliyesinde, yiyilen elmanın hazmında, faydalı kısmının kana karışarak gereken hücrelere gitmesinde, artıkların dışarıya atılmasında iradi hiçbir fiili yoktur. Yine insan bu binayı ben yaptım deyip, enaniyetini kalınlaştırmasının da hiçbir mantıklı doğru izahı yoktur. Çünkü “binayı ben yaptım” diyen'e, külli iradenin (Yaratıcı) seni, ve şu kullandığın malzemeleri var etmeseydi. Yapabilme fiilini gerçekleştirebilirdin?

Mahtumkulu şiirlerinde “Ben'lik” ve “Enaniyeti”ni ön safta tutanların tenabı (ipbağ) çörük olduğunu dile getirir. Tabi ki bu da açık olmasa bile gizli bir şıktır.

“Beled başlar doğru yola çın bile,
Akil yiğit söz başlamaz “men” bile”.

“Evvel akan yerden akarmış arık,
Ben, benlik edenin tanabı, çürük”.

2- Gıybet: Birinin aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma anlamlarına gelir. Dinimizde hoş karşılanmaz. İnsanın iyi amelini bitiren bir ateştir.

“Gıybet odur ki, gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerahet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır; iki katlı, çirkin bir günahır” diye islam alimleri hükmetmişler.

Gıybet eden adamın “aklı”, “kalbi”, “cemaat şuuru”, “insaniyeti”, “vicdanı” v.b. duyguları anormal olsa gerek.

İşte bu zikr edilen çirkinlikleri Mahtumkulu şöyle dile getirir:

Sakla gıybetten dilini
Bağlatma iki kolunu
Açılan taze gülünü
Allah soldurmazdan burun.

Ruz-ı mahşer şikat eder dilinden
Rüsvalığın budur senin gıybetkeş!
Ömrün yele berme, azma yolundan
Ağrıtmayıl ilin günün gıybetkeş.

3- Ayıp Gözetme: Mahtumkulu'ya göre; başkasının ayıbını araştırmak, onu bu ayıbından dolayı utandırmak hiç de iyi bir davranış değildir. Böyle bir hareket insan haklarına ve İslam fıkına ters düşer. Esasında ayıpları gözetip, faş etmek şöyle dursun, onları örtmek önemli bir insani vazifedir. Peygamber efendimize (s.a.s.) gelip “Ben zina işledim” diyene “Dön git ve Allah'a tevbe et!”; Hırsızlık yapan'a “Bunu niye getirdiniz” buyurmuştur. Çünkü dünyada bir müminin ayıbını örtenin Allah da Kıyamet Gününde ayıplarını örter.

Ayıbı gözetme, açığa varmanın iyi bir haslet olmadığını şairimiz şöyle ifade eder:

“Yahşi er el aybın açmaz
Göre bile haram içmez
Yaradan yazığın geçmez
Göz yaşın dökmeyen erden”.

4- Cimrilik: Mahtumkulu'nun Divanında ciddi bir şekilde tenkit edilen, insani ve İslami ahlaka ters düşen bir başka haslet de cimriliktir. Çünkü cimri insan mal yığar, malı pasif duruma koyar. Aktif bir ekonomi sistemini engeller. İnsanların menfaatını kısıt-

lar. Toplumu ve devleti ekonomik yönden zayıflatır. Bu durum İslami aktiviteye tabi ekonomiye ters düşer.

Cimri insan mal yığar, fakat bu malın kendisine de faydası olmaz. Kendisine nasip olmaz.

“Niyeti yamandır bahıl mal yığar,
Yiyebilmez her dem riskalın boğar,
Malı haram bolur başından ağar,
Çok karıştım, aceb eyyam gelmedi”.

5- Hırsızlık: İçine alın teri karışmayan, hakkı olmayan, başkasına ait olan veya zararı dokunan hiçbir kazanç hoş karşılanmaz. Hatta Mahtumkulu şiirlerinde bırak hırsızlığı, başkasını inciterek kazanılan malı bile şiddetle tenkit eder.

“Mal için incidip gardaş doğanın
Az bildin tılladan satıp savanın
Paylaşırlar helal haram yığanın
Sen azabın çeke çeke gidersen”.

Görülüyor ki Mahtumkulu'nun Eğitim felsefesi ve çıkış yolları manevi değerlerdir. Madde üzerinde kurulu bir eğitim sistemi, ne ferdi ayakta tutabilir. Ne de toplumu, milleti birleştirebilir.

Çünkü, madde veya fizyolojik alemini şekillendiren, renklendiren, ona mana kazandıran manadır. Ruhtur. Ruh'un aktif olabilmesi için de maddeyle sınırlandırılmaması gerekir. Mahtumkulu'nun hayatına, yaşayışına, ruh aleminin derinliklerinden gelen şiirlerine, baktığımızda temelde hep manevi değerleri görürüz.